

Lothar Gottlieb Tiralá: Závratná kariéra brněnského gynekologa ve „třetí říši“*

PETR SVOBODNÝ

Život a kariéra brněnského rodáka Lothara G. Tiraly je poučnou historkou na téma věda a politika.¹ Je historií muže, kterého nedlouho po převzetí

* Článek je součástí řešení Výzkumného záměru MSM 0021620827 „České země uprostřed Evropy v minulosti a dnes“, jehož nositelem je Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze.

¹ Základní údaje o jeho osobě přinášejí některé novější biografické slovníky nebo publikace o medicíně ve třetí říši – Ludmila HLAVÁČKOVÁ – Petr SVOBODNÝ: *Biographisches Lexikon der deutschen medizinischen Fakultät in Prag 1883–1945*. Praha 1998, s. 212–213; Ernst KLEE: *Das Personenlexikon zum Dritten Reich. Wer war was vor und nach 1945*. Frankfurt am Main 2003, s. 627; Ernst KLEE: *Deutsche Medizin im Dritten Reich. Karrieren vor und nach 1945*. Frankfurt am Main 2001, s. 179.

Krátce po dokončení tohoto článku se mi zásluhou M. Šimůnka, kterému tímto děkuji, dostal do ruky komplexní životopis L. Tiraly – Florian MILDENBERGER: *Rasse und Heilatumg. Die Karriere von „Professor“ Lothar Gottlieb Tiralá (1886–1974)*. In Gundolf KEIL (Hg.): *Fachprosaforchung – Grenzüberschreitungen*. Bd. 2/3, 2006/07, s. 197–314. Kromě pramenů a literatury mně známých je založen především na znalosti všech Tiralových publikací, a je tedy přínosný zejména hodnocením Tiralových ideových vzorů a jeho vlastní odborné produkce. Z Mildenbergerova článku jsem doplnil mně dosud neznámé faktografické údaje, zejména pro Tiralovo působení po roce 1945 (založeno na fondech vídeňské lékařské komory), na koncepci svého článku jsem již nic neměnil.

V české literatuře byl Tiralá v poslední době zmíněn v kontextu prací z dějin německé antropologie a biologie – Marco STELLA: *Teorie autodomestikace v německé antropologii a biologii do roku 1945. Kontext, důsledky, zastánci*. Diplomová práce FHS UK. Praha 2008 (dostupná na http://www.fhs.cuni.cz/etologie/index.php/cs/download/doc_download/5-teorie-autodomestikace-v-nemecke-antropologii-a-biologii-do-roku-1945-kontext-dusledky-zastanci); Marco STELLA – Karel KLEISNER: *Odvracená strana umweltu aneb o čem se (ne)mluví*. In Alice KLIKOVÁ – Karel KLEISNER (eds.): *Koncepce žitého světa Jakoba von Uexküllá*. Červený Kostelec 2006, s. 123–159.

Na úvod ještě poznámka k archivním pramenům. Pro mnichovské období Lothara Tiraly, jak pro jeho působení na univerzitě, tak pro jeho spor, jsem využil stejné materiály ze Spolkového archivu v Berlíně-Lichterfelde, které použili již Weindling a Heiber (viz poznámka 2). Navíc jsem měl k dispozici Tiralův obsáhlý osobní spis z univerzitního archivu v Mnichově, který prostřednictvím poválečné korespondence přináší několik nových podstatných informací a charakteristik Tiralovy osoby. Pokud

moci nacisty v Německu jeho poněkud zveličené politické aktivity a především dobré společenské a politické styky vynesly nakrátko z postu brněnského odborného lékaře a sudetoněmeckého aktivisty na vysoce prestižní místo profesora a přednosta ústavu mnichovské univerzity. Závratnost jeho kariéry je pozoruhodná také v tom, že ani výrazná politická podpora nedokázala svého oblíbence udržet dlouho na místě, pro které – jak se záhy ukázalo – neměl profesní, organizační ani lidské předpoklady. Slovo závratná dle mého názoru obsahuje oba významy výrazů, jimiž jeho kariéru označili německý a anglický historik, kteří o Tiralovi také psali: „blesková“ a „neúspěšná“.²

* * *

Lothar Gottlieb Tírala se narodil 17. října 1886 v Brně v německojazyčné *völkisch* (tj. národnostně uvědomělé a aktivní) rodině.³ Jeho cesta za vzděláním směřovala do nedaleké Vídně, kde absolvoval nejprve filozofickou

jde o Tiralovo brněnské období, známe je zatím pouze zprostředkovaně z korespondence z poloviny 30. let, tedy z doby vrcholícího sporu. Zatím jsem nepodnikl výzkum v brněnských archívech, kde by snad bylo možné k Tiralovi najít některé další podrobnosti ve fondech lékařské komory, případně německého konzulátu. Využity byly pochopitelně (v tomto ohledu bohužel sporé) fondy Archivu Univerzity Karlovy v Praze.

² Paul WEINDLING: *Health, Race and German Politics between National Unification and Nazism 1870–1945*. Cambridge 1989, s. 509–511, nazval jemu věnovanou kapitulu „A failed ideologue“; Helmut HEIBER: *Universität unterm Hakenkreuz. Teil 1. Der Professor im Dritten Reich: Bilder aus der akademischen Provinz*. München 1991, s. 445–453, popisuje jeho vzestup a pád jako „Blitzkarriere“ (zde s. 446). K rasové hygieně a souvisejícím tématům v Německu viz P. WEINDLING: *Health, Race and German Politics*, výše; Peter WEINGART – Jürgen KROLL – Kurt BAYERTZ: *Rasse, Blut und Gene. Geschichte der Eugenik und Rassenhygiene in Deutschland*. Frankfurt am Main 1996 a další literatura tam uvedená; k německé rasové hygieně v českých zemích Petr SVOBODNÝ: *Rasová hygiena na lékařské fakultě Německé Karlovy univerzity v Praze (1938–1945)*. *Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis* 36–38, 1996–1998 (vyšlo 2004), 1–2, s. 61–71; Michal ŠIMŮNEK: *Ein neues Fach: Die Erb- und Rassenhygiene an der Medizinischen Fakultät der Deutschen Karls-Universität Prag 1939–1945*. In Antonín KOSTLÁN (ed.): *Wissenschaft in den böhmischen Ländern 1939–1945* (= *Studies in the History of Sciences and Humanities* 9), Praha 2004, s. 190–231; Michal ŠIMŮNEK: *Zdraví, dědičnost, rasa. Obory tzv. dědičné a rasové hygieny, tzv. rasové biologie a tzv. biologie lidu na Německé Karlově Univerzitě v Praze v akademických a politických kontextech (1939–1945) I., II.* Doktorská práce Přírodovědecké fakulty UK, Praha 2006 a literatura tam uvedená.

³ Bundesarchiv Berlin-Lichterfelde, Parteikorrespondenz, Lothar Tírala, 17. 10. 1886 (dříve Berlin Document Center; dále jen BA PK LT), N. 316.

(PhDr. 18. 7. 1908) a poté lékařskou fakultu (MUDr. 24. 12. 1913). Po lékařské promoci setrval několik let na vídeňské univerzitě, snad již s plány na budoucí akademickou kariéru, nejprve jako asistent farmakologického ústavu (1913/1914), poté několik let (1914/1915–1918/1919) jako asistent fyziologického ústavu.⁴ Za první světové války působil také jako vojenský lékař.⁵ Po válce pobýval studijně nebo jako praktický lékař na různých místech: nejprve jako asistent na lékařské fakultě ve Vídni, po roce 1920 jako praktický a železniční lékař ve Wilhelmsburgu v Dolních Rakousích, po roce 1922 se vzdělával v gynekologii ve Vídni,⁶ aby se nakonec vrátil do rodného Brna, kde v roce 1924 zahájil soukromou praxi odborného lékaře pro gynekologii, kterou vykonával až do svého odchodu do Mnichova v roce 1933.⁷

Ve školním roce 1923/1924 byl volontérem (nehonorovaným asistentem) ve fyziologickém ústavu lékařské fakulty Německé univerzity v Praze.⁸ V Praze se o pár let později pokusil habilitovat, ale bezvýsledně, takže zůstal u své brněnské praxe. Osobní spis s doklady k habilitaci není k dispozici. O tom, že se o ní skutečně jednalo, svědčí jen několik stručných záznamů v podacím protokolu lékařské fakulty z roku 1926. Koncem června 1926 se na Tiralovu habilitaci (není jasné, zda na možnost či již průběh řízení) dotazoval Oswald Richter (1878–1955), profesor botaniky na německé technice v Brně (Deutsche Technische Hochschule in Brünn).⁹ V prosinci dávala fakulta na vědomí rektorátu brněnské německé techniky, že Tírala byl vyzván profesorem Tschermakem-Seyseneggem k habilitačnímu kolokviu

⁴ Dopis ředitele Univerzitního archivu Vídeň K. Mühlbergera autorovi ze 17. 2. 1998 na základě údajů z rigorozních a promočních protokolů FF a LF a seznamů osob vídeňské univerzity. Na filozofické fakultě se věnoval především psychologii, srovnej F. MILDENBERGER: *Rasse und Heilatmung*, c. d., s. 298.

⁵ F. MILDENBERGER: *Rasse und Heilatmung*, c. d., s. 299.

⁶ BA PK LT, N. 103 nn.; F. MILDENBERGER: *Rasse und Heilatmung*, c. d., s. 299.

⁷ *Medizinisches Jahrbuch für die Tschechoslovakische Republik* (dále jen MJ TR) IV, 1931, s. 629; *Zdravotnická ročenka československá* (dále jen ZR ČSR) VI, 1934, s. 602.

⁸ Personalstand der Deutschen Universität in Prag zu Anfang des Studien-Jahres 1923/24, s. 44. Podle záznamů v podacích protokolech děkanátu lékařské fakulty byl nehonorovaným asistentem ustanoven na období 1. 1.–31. 12. 1923, viz Archiv Univerzity Karlovy, fond Německá univerzita, lékařská fakulta (dále AUK NU LF), Geschäfts-Protokoll 1922/23, No. 1120, 1777, 2179. V dalších ročnících tištěných seznamů osob, indexech ani podacích protokolech není zachycen, ačkoliv teprve v podacím protokolu z roku 1926 je k datu 25. 6. uvedeno: „Austritt des Dr. Lothar Tírala.“ Geschäfts-Protokoll 1926, Nr. 2035.

⁹ AUK NU LF, Geschäfts-Protokoll 1926, No. 2112; o prof. Richterovi Pavel ŠIŠMA: *Učitelé na německé technice v Brně 1849–1945*. Práce z dějin techniky a přírodních věd. Sv. 2. Praha 2004, s. 124–125.

v přítomnosti děkana lékařské fakulty na 17. 12. 1926.¹⁰ Žádná další korespondence v záležitosti Tiralovy habilitace není již v tomto ani v následujícím roce v indexech ani podacích protokolech fakulty podchycena. Důvody neúspěšné habilitace byly zřejmě politické, nepřijatelný byl podle pozdějších životopisců jak pro české úřady, tak pro některé německé učitele i studenty.¹¹

Již v době studií a působení na lékařských fakultách ve Vídni a v Praze se setkal s několika vědeckými osobnostmi z oblasti biologie a medicíny, které nasměrovaly jeho zájem mj. k rasově biologickým a rasově hygienickým otázkám.

V době svého vídeňského působení spolupracoval s významným představitelem environmentální biologie, později k nacismu více než loajálním hamburským profesorem Jakobem von Uexküllem (1864–1944),¹² mj. v jeho experimentální stanici v Neapoli.¹³ Z té doby pochází například jejich společná práce o mechanismu pohybu nohou u koryšů (publikována 1914).¹⁴ Za Uexküillova žáka se Tirala sám považoval¹⁵ a pokládal jej nejen za svého velkého inspirátora, ale především za významného spoluautora „biologického světónázoru“ protežovaného režimní propagandou.¹⁶ Čeští znalci Uexküillova díla jeho vztah k nacismu hodnotí shovívavě: „...nelze říci, že by sám s nacismem jako takovým sympatizoval. Ne všechny dobové myšlenky lze označit za ‚nacismus‘ – naopak, ‚nacismus‘ je výbušnou směsí dobově běžných názorů, které se v osudný čas neblaze spojily. /.../ Vztah Uexküilla k nacistickému režimu byl údajně rozporuplný a nepřilíš vřelý. Přesto je evidentní, že Uexküill sám i jeho dílo bylo některými pronacisticky orientovanými autory zmiňováno, ba i vyzdvihováno.“¹⁷ Poslední citovaná věta se plně vztahuje mj. na Lothara Tiralu, jak je

¹⁰ AUK NU LF, Geschäfts-Protokoll 1926, No. 3718.

¹¹ P. WEINDLING: *Health, Race and German Politics*, c. d., s. 510; H. HEIBER: *Universität unterm Hakenkreuz*, c. d., s. 445; podle F. MILDENBERGER: *Rasse und Heilatumg*, c. d., s. 300 se v Praze habilitoval, ale nezískal pověření k přednáškám.

¹² P. WEINDLING: *Health, Race and German Politics*, c. d., s. 510; E. KLEE: *Das Personenlexikon*, c. d., s. 634.

¹³ Sdělení M. Šimůnka. V podacím protokolu lékařské fakulty je shodou okolností bezprostředně za zápisem o dotazu na Tiralovu habilitaci evidován dopis děkanátu pražské fakulty Zoologické stanici v Neapoli ohledně pronájmu pracovních míst, který se sice netýká bezprostředně Tiraly, ale svědčí o významu neapolské stanice pro vědecká pracoviště ve střední Evropě. AUK NU LF, Geschäfts-Protokoll 1926, No. 2113.

¹⁴ M. STELLA – K. KLEISNER: *Odvracená strana umweltu*, c. d., s. 146–147.

¹⁵ F. MILDENBERGER: *Rasse und Heilatumg*, c. d., s. 300.

¹⁶ M. STELLA – K. KLEISNER: *Odvracená strana umweltu*, c. d., s. 147.

¹⁷ Tamtéž, s. 130–131.

patrné například z jeho aplikace Uexküllovy koncepce „umweltu“ na lidské rasy, o které bude pojednáno dále.

Tíralovým pražským přednostou byl významný profesor fyziologie Armin Tschermak von Seyssenegg (1870–1952).¹⁸ Těžiště jeho vědecké práce spočívalo především ve smyslové fyziologii, ale od 20. let ohlašoval pravidelně též přednášky z nauky o dědičnosti. Tschermak byl příznivcem Mendelova učení, se kterým byl Tírala později dosti naštítu. Tyto přednášky vedl Tschermak až do školního roku 1939/1940, kdy výuka dědičnosti přešla i na pražské německé univerzitě plně do sféry expertů na rasovou hygienu, v tomto případě především na nechvalně proslulého profesora Karla Thumse.¹⁹

V roce 1925 pracoval Tírala s německým urologem Kroissem, předsedou spolku nacistických lékařů.²⁰ Na rozdíl od jeho učitelů a vědeckých vzorů, kteří byli přes svou pozdější inklinaci k nacismu původně a v první řadě skutečnými vědci, v Tíralově kariéře hrála hlavní roli jeho společenská a politická činnost.

* * *

Národnostní konflikty v rodném městě před rokem 1918 i po něm Tíralu v duchu rodinných tradic²¹ přivedly k extrémně vyhraněným protičeskoslovenským, protidemokratickým a antisemitským názorům v oblasti světonázorové i politické. Již jeho otec byl například podle svědectví někdejšího sudetoněmeckého poslance brněnského původu dr. Baerana z roku 1935 „jedním z nejcennějších předbojovníků nacionálního smýšlení v Brně a jako takový se mnou stál v boji bok po boku...“ („*einer der wertvollsten Vorkämpfer des völkischen Gedankens in Brünn und als solcher stand Schulter an Schulter mit mir im Kampfe...*“).²² Již v roce 1924, když se Tírala s rodinou vrátil do Brna, se podle vlastních slov stal terčem bojkotu ze strany brněnských Židů a zednářů, kteří se ho snažili ekonomicky a společensky znemožnit. V roce 1926 přijal členství v předsednictvu německé nacionální strany v Brně. V roce 1928 se

¹⁸ O něm L. HLAVÁČKOVÁ – P. SVOBODNÝ: *Biographisches Lexikon*, c. d., s. 215; o jeho přednáškách P. SVOBODNÝ: *Rasová hygiena na lékařské fakultě Německé Karlovy univerzity v Praze*, c. d., s. 64–65.

¹⁹ O rasové hygieně v Praze viz P. SVOBODNÝ: *Rasová hygiena na lékařské fakultě Německé Karlovy univerzity v Praze*, c. d. a M. ŠIMŮNEK: *Ein neues Fach*, c. d.

²⁰ P. WEINDLING: *Health, Race and German Politics*, c. d., s. 510; jeho osobu se mi nepodařilo blíže identifikovat.

²¹ Srovnej pozn. 3.

²² BA PK LT, N. 316.

údajně přihlásil i s manželkou do NSDAP; řádným členem strany se stal až roku 1934 v Mnichově. (V roce 1933 do strany vstoupil i jejich syn – gymnazista).²³ Pro nacionálněsocialistické souvěrce v Brně pracoval Tiralova jako lékař (prováděl například prohlídky dětí před odjezdem na tábory) a především přednášel o „světonázorových“ otázkách. V přehledu o své politické činnosti v Československu z roku 1935 se Tiralova chlubil například svými vzpomínkovými přednáškami o rasovém ideologovi, či spíše mystikovi Houstonu S. Chamberlainovi (manželovi Evy Wagnerové, dcery proslulého skladatele) a spoluprací s časopisem *Volk und Rasse*.²⁴ Za spolupráci s tímto časopisem byl v roce 1930 obviněn brněnskými německými sociálními demokraty v jejich periodiku *Volksfreund* jako spolubojovník čelných nacistů A. Rosenberga, H. Himmlera a R. Darré.²⁵ „Nenávist“ těchto kruhů, zaměřenou nejen na Tiralovu osobu, ale především proti třetí říši (sic!), potvrzuje také již zmíněný sudetoněmecký poslanec i další svědci. Ti ale závist vůči Tiralovi odůvodňují především jeho lékařskými, vědeckými a finančními úspěchy.²⁶ V Brně také příležitostně přednášel na německé technice.²⁷ Formálně zaměstnancem (například asistentem) německé techniky v Brně však zřejmě nebyl.²⁸

* * *

Po nástupu nacismu k moci v sousedním Německu se brněnský lékař a stále ještě československý občan cítil být dostatečně profesně připraven i politicky zocelen boji s nepřátelskými kruhy, aby přijal výzvu převzít významný post profesora a přednosty ústavu jednoho z pro nacisty nejvýznamnějšího lékařského oboru – rasové hygieny – na mnichovské univerzitě.²⁹

Stolice rasové hygieny na mnichovské lékařské fakultě se uvolnila v létě 1933 odchodem jednoho z nejvýznamnějších německých rasových hygieniků, zakladatele mnichovského ústavu pro lidskou dědičnost (1923) a hlavního autora základního díla oboru *Grundriss der menschlichen Erblichkeitslehre*

²³ H. HEIBER: *Universität unterm Hakenkreuz*, c. d., s. 449, 453.

²⁴ Charakteristiku časopisu a Tiralův podíl na jeho zaměření podává M. STELLA: *Teorie autodomestikace*, c. d., s. 21–23, 156.

²⁵ Politická činnost podle BA PK LT, N. 242; srovnej též H. HEIBER: *Universität unterm Hakenkreuz*, c. d., s. 449.

²⁶ BA PK LT, N. 316, 102, 104.

²⁷ F. MILDENBERGER: *Rasse und Heilatumg*, c. d., s. 300.

²⁸ P. ŠIŠMA: *Učitelé*, c. d., jej neuvádí

²⁹ K Tiralovým politickým názorům, stykům a jejich vlivu při povolání do Mnichova viz také F. MILDENBERGER: *Rasse und Heilatumg*, c. d., s. 301.

und Rassenhygiene (1921), prof. Fritze Lenze³⁰ (1887–1976) do Berlína.³¹ Kvůli „mimořádnému významu, který zvláště v nacionálně socialistickém státě oboru náleží“ musela být profesura obsazena co nejrychleji.³² Kandidaturu brněnského lékaře na prestižní místo prosazovali na bavorských ministerstvech vnitra a školství představitelé mnichovských nacionalistických a stranicových kruhů,³³ mimo jiné župní vedoucí NSDAP Adolf Wagner (1890–1944),³⁴ Eva Wagnerová (dcera skladatele)³⁵ – vdova po Houstonu S. Chamberlainovi (1855–1927),³⁶ se kterým se Tiralova přátelil³⁷ a kdysi jej i léčil, nakladatel Julius F. Lehmann (1864–1935,³⁸ vydavatel mj. časopisů *Archiv für Rassen- und Gesellschaftsbiologie*, *Zeitschrift für Rassenphysiologie* a *Volk und Rasse*, se kterým spolupracoval i Tiralova) nebo exponent nacismu v přírodovědeckých kruzích, fyzik, nositel Nobelovy ceny v roce 1905, bratislavský rodák Philipp Lenard (1862–1947).³⁹

Proti Tiralově nominaci se ale – asi k překvapení a jistě k nelibosti jeho zastánců – postavili čelní představitelé rasové hygieny, kteří ho – právem – nepovažovali za vědce v jejich pojetí, ale spíše za pouhého nekvalifikovaného ideologa.⁴⁰ Průkopník německé rasové hygieny Alfred Ploetz (1860–1940)⁴¹ jej například pokládal za povrchního popularizátora,⁴² za nejkřiklavější ve svém velmi podrobném posudku označil jeho tvrzení, že ideje mohou být

³⁰ Dietrich von ENGELHARDT (Hg.): *Biographische Enzyklopädie deutschsprachiger Mediziner. I.* München 2002, s. 369; E. KLEE: *Das Personenlexikon zum Dritten Reich*, c. d., s. 366–367; E. KLEE: *Deutsche Medizin im Dritten Reich*, c. d., viz jmenný rejstřík.

³¹ H. HEIBER: *Universität unterm Hakenkreuz*, c. d., s. 445.

³² BA PK LT, N. 273; politické pozadí, administrativní proces a finanční stránka věci viz H. HEIBER: *Universität unterm Hakenkreuz*, c. d., s. 445–6.

³³ P. WEINDLING: *Health, Race and German Politics*, c. d., s. 510.

³⁴ E. KLEE: *Das Personenlexikon zum Dritten Reich*, c. d., s. 649.

³⁵ BA PK LT, N. 50; H. HEIBER: *Universität unterm Hakenkreuz*, c. d., s. 446.

³⁶ E. KLEE: *Das Personenlexikon zum Dritten Reich*, c. d., s. 91.

³⁷ S Chamberlainem ho s největší pravděpodobností seznámil Uexküll. Srovnej M. STELLA – K. KLEISNER: *Odvračená strana umweltu*, c. d., s. 147.

³⁸ E. KLEE: *Das Personenlexikon zum Dritten Reich*, c. d., s. 362; H. HEIBER: *Universität unterm Hakenkreuz*, c. d., s. 446.

³⁹ E. KLEE: *Das Personenlexikon zum Dritten Reich*, c. d., s. 366; H. HEIBER: *Universität unterm Hakenkreuz*, c. d., s. 446.

⁴⁰ P. WEINDLING: *Health, Race and German Politics*, c. d., s. 510.

⁴¹ *Biographische Enzyklopädie deutschsprachiger Mediziner*, c. d., s. 472; E. KLEE: *Das Personenlexikon zum Dritten Reich*, c. d., s. 466; E. KLEE: *Deutsche Medizin im Dritten Reich*, c. d., viz jmenný rejstřík.

⁴² P. WEINDLING: *Health, Race and German Politics*, c. d., s. 510.

přenášeny prostřednictvím krve.⁴³ Profesor Fritz Lenz jej odsoudil jako propagandistu, který postrádá elementární znalosti v oboru, a jeho ambice stát se profesorem považoval za patologický egoismus.⁴⁴ Třetí z „velikánů“ německé rasové hygieny, psychiatr Ernst Rüdin (1874–1952),⁴⁵ byl ve svém posudku shovívavější a také politicky opatrnější: ocenil například Tiralovy popularizační články o rasové hygieně, eugenice nebo „rasové duši“ jako svěží.⁴⁶ Stejně jako Ploetz dal ale nakonec přednost odborně a organizačně kvalifikovanějšímu bakteriologovi a hygienikovi Ernstu Rodenwaldtovi (1878–1965).⁴⁷ Obecně mu pak byla vytýkána jeho představa tzv. dědičných cyklů. Tirala sám za svou největší odbornou kvalifikaci v té době s ohledem na přijaté rasově hygienické zákonodárství z roku 1933, resp. 1934 považoval vlastní metodu „nekrvavé sterilizace žen“.⁴⁸ Přes odborné výhrady a bez jakéhokoliv vlivu ze strany fakultních orgánů, na což fakulta poukazovala až po válce,⁴⁹ byl Tirala profesorem rasové hygieny a přednostou nově zřízeného ústavu pro rasovou hygienu jmenován k 1. 11. 1933. Služební doba univerzitního profesora mu byla uznána dokonce zpětně k 1. 11. 1913, ačkoliv předtím nebyl ani řádně habilitován!⁵⁰

Profesor Tirala se ujal v nové pozici jak výuky a vědecké práce, tak budování ústavu. V jeho vlastních hlášeních byly jeho aktivity skutečně imponující.⁵¹ Ve skutečnosti si hned v počátcích svého mnichovského působení vytvořil nepřátele na všech stranách: z významných představitelů rasové hygieny a nauky o dědičnosti (E. Rüdina, H. Luxenburgera, E. Fischera) kritikou jejich díla a mezi kolegy i studenty na fakultě okolnostmi svého nestandardního příchodu.⁵² Spor L. Tiraly s Eugenem Fischerem

⁴³ H. HEIBER: *Universität unterm Hakenkreuz*, c. d., s. 447–448.

⁴⁴ P. WEINDLING: *Health, Race and German Politics*, c. d., s. 510; H. HEIBER: *Universität unterm Hakenkreuz*, c. d., s. 448.

⁴⁵ E. KLEE: *Das Personenlexikon zum Dritten Reich*, c. d., s. 513; E. KLEE: *Deutsche Medizin im Dritten Reich*, c. d., viz jmenný rejstřík.

⁴⁶ P. WEINDLING: *Health, Race and German Politics*, c. d., s. 510; H. HEIBER: *Universität unterm Hakenkreuz*, c. d., s. 447.

⁴⁷ *Biographische Enzyklopädie deutschsprachiger Mediziner. II*, c. d., s. 502; E. KLEE: *Das Personenlexikon zum Dritten Reich*, c. d., s. 501–502.

⁴⁸ H. HEIBER: *Universität unterm Hakenkreuz*, c. d., s. 448.

⁴⁹ Universitätsarchiv München, Personalakt E II-N, L. Tirala (dále jen UAM PA LT), dopis děkana lékařské fakulty rektorovi mnichovské univerzity z 16. 11. 1950.

⁵⁰ BA PK LT, N. 48; H. HEIBER: *Universität unterm Hakenkreuz*, c. d., s. 448.

⁵¹ H. HEIBER: *Universität unterm Hakenkreuz*, c. d., s. 452.

⁵² F. MILDENBERGER: *Rasse und Heilatumg*, c. d., s. 302.

(1874–1967),⁵³ konkrétně jeho kritika Fischerovy tehdy všeobecně uznávané teorie autodomestikace více z ideologických než z biologických pozic (mj. za znevažování nordického rasového ideálu), byl nedávno podrobně popsán.⁵⁴

V zimním semestru 1933/1934 až zimním semestru 1935/1936 přednášel Tirala dědičnou biologii pro mediky v předklinických ročnících, dědičnou biologii a patologii pro mediky klinických ročníků a dědičnou biologii a rasovou hygienu studentům právnické fakulty. V jeho bibliografii (12 položek za období 1933–1934 a pět za období 1935–1936) ovšem i tak převládají články, které zcela odpovídají výše zmíněným charakteristikám (ideologie, propaganda, popularizace). Stejný přístup je patrný také z témat jeho přednášek pro veřejnost.⁵⁵

Vědeckější přístup (témata o dědičnosti jednotlivých nemocí či poruch) lze najít jen v názvech 32 doktorských disertací dokončených v jeho ústavu v uvedeném období.⁵⁶ Po převzetí nové funkce musel bojovat s těžkostmi, které popsal ve své obraně proti obviněním, jimž čelil již od roku 1934. Stěžoval si na problémy s financováním, obsazením asistentského místa, zásobováním knihami a časopisy atd. atd. Závěrem si posteskl, že mu počátky jeho působení v Mnichově nejenom že nebyly ulehčeny, ale v řadě ohledů naopak ztíženy.⁵⁷

V době svého krátkého působení v Mnichově shrnul Tirala své extrémní rasově hygienické názory v knize *Rasse, Geist und Seele* (1935). Pozoruhodné jsou zejména dvě „myšlenky“ z této knihy. Jeho požadavek jako německého rasového hygienika trestat každého Němce či Němku, který/kteřá má vztah s příslušníkem/příslušnicí cizí rasy nebo tento vztah legitimizují manželským svazkem, se v té době již nesetkal s odporem ani v odborných kruzích. I pro ně však byla nepřijatelná Tiralova teze o možnosti přenosu (tedy „dědičnosti“) idejí krví.⁵⁸ Jinak kniha zabývající se především rasovou psychologií obdržela i poměrně příznivé kritiky.⁵⁹ Při studiu odlišností lidských ras a jejich duševních vlastností vycházel Tirala mj. z konceptu „umweltu“

⁵³ E. KLEE: *Das Personenlexikon zum Dritten Reich*, c. d., s. 151–152; E. KLEE: *Deutsche Medizin im Dritten Reich*, c. d., viz jmenný rejstřík; M. STELLA: *Teorie autodomestikace*, c. d., zejména kap. V.5, s. 107–125.

⁵⁴ M. STELLA: *Teorie autodomestikace*, kap. Fischerova teorie po roce 1933, c. d., s. 126–130.

⁵⁵ BA PK LT, N. 64 nn., N. 76 nn.

⁵⁶ BA PK LT, N. 180 n.

⁵⁷ BA PK LT, N. 90 nn.

⁵⁸ E. KLEE: *Das Personenlexikon zum Dritten Reich*, c. d., s. 627.

⁵⁹ M. STELLA – K. KLEISNER: *Odvrácená strana umweltu*, c. d., s. 147.

svého učitele Uexkülla.⁶⁰ Jakob Uexküll vytvořil první skutečně biologickou teorii úzkého vztahu prostředí a organismu (*Umweltlehre*), přičemž jednotlivé organismy nezkoval jako osamocené objekty, ale jako subjekty aktivně utvářející svůj „umwelt“.⁶¹ Z Uexküllových publikací se k ideovým zdrojům nacistického rasového učení – včetně Tiralova příspěvku – přiřadil především jeho spis *Staatsbiologie* (1920, 1933).⁶² Jeho nauka o „umweltu“, aplikovaná na člověka a lidskou společnost, souzněla například s politicko-ideologickou doktrínou *Blut und Boden*.⁶³ Velký ohlas měla také v oboru tzv. biologie kultury (*Kulturbiologie*), mj. v díle lékaře rasového filozofa, rasového hygienika a kulturního biologa, docenta univerzity v Jeně, Lothara Stengela von Rutkowskiho (1908–1992),⁶⁴ který působil v letech 1944–1945 v Praze jako lékař při českomoravské pobožce Hlavního úřadu pro záležitosti rasy a osídlování SS (*Rasse- und Siedlungshauptamt*)⁶⁵ a člen *thinktanku* pražských rasových odborníků.⁶⁶

Vedle rasověhygienických prací (například oponenty zesměšňované knihy *Sport und Rasse* z roku 1936) publikoval Tiralu během svého mnichovského působení také práce o léčbě problémů s krevním tlakem dechovými cvičeními nebo práce o homosexualitě.⁶⁷ Pracemi o homosexualitě, z biologického a lékařského hlediska považovanými za nepříliš kvalifikované,⁶⁸ se podílel

⁶⁰ Tamtéž, s. 148.

⁶¹ K definici pojmu (a odůvodnění, proč je v češtině užíván nepřeložený, ale s malým u) a charakteristice učení o umweltu viz Marco STELLA: Welt, Umwelt, Lebensraum: Uexküll, Lorenz a Gehlen: spor o světě člověka a světech zvířat. *Lidé města* 9, 2007, 2-3 (21), s. 7–26 (dostupné také na <http://lidemesta.cz/index.php?id=264>); k osudům učení v období nacionálního socialismu srov. M. STELLA – K. KLEISNER: *Odvracená strana umweltu*, c. d.,

⁶² M. STELLA – K. KLEISNER: *Odvracená strana umweltu*, c. d., s. 129–130.

⁶³ Tamtéž, s. 131–139.

⁶⁴ Tamtéž, s. 139–146; E. KLEE: *Das Personenlexikon zum Dritten Reich*, c. d., s. 601–602.

⁶⁵ Uwe HOßFELD – Michal ŠIMŮNEK: *Die Kooperation der Friedrich-Schiller-Universität Jena und Deutschen Karls-Universität Prag im Bereich der „Rassenlehre“ 1933–1945*. Erfurt 2008, k jeho pražskému období s. 80–96.

⁶⁶ Tamtéž; Alena MÍŠKOVÁ: *Německá (Karlova) univerzita od Mnichova k 9. květnu 1945*. Praha 2002, s. 186.

⁶⁷ F. MILDENBERGER: *Rasse und Heilatumg*, c. d., s. 303–304; bibliografie jeho prací tamtéž, s. 313–314.

⁶⁸ K Tiralovi jako „odborníkovi“ na homosexualitu cituje Mildenerger publikaci Manfred HERZER: Nazis, Psychiater und Schwule. In *Homosexualität und Wissenschaft. II*. Berlin 1992, s. 97–120; práci se mi nepodařilo opatřit. Tiralu v kontextu sexuální patologie stručně zmiňuje Robert N. PROCTOR: *Rasová hygiena. Lékařství v době nacismu*. Praha 2009, s. 233.

mj. na diskusi v souvislosti s aférou Ernsta Röhma a jeho druhů z SA.⁶⁹ Některé z Tiralových publikací byly nedávno v literatuře zařazeny do kontextu využití rasové hygieny jako součásti ideologie vzdělávání v nacistickém Německu.⁷⁰

* * *

Potíže (z jeho pohledu intriky) vyplývající z rozporu mezi Tiralovými přednostmi, které zdůrazňovali jeho zastánci i on sám, a skutečnou kvalifikací započaly krátce poté, co se ujal své nové funkce.⁷¹ Již v lednu 1934 byl denunciován u bavorských úřadů zprávou, která přišla diplomatickou cestou z německého konzulátu v Brně, další zprávy konzulát zaslal v říjnu 1934 a v lednu 1935. Podle nich největší část jeho profesionálních úspěchů i příjmů v Brně pocházela z potratů, byl vyšetřován za smrt pacienta a zapleten do různých finančních a úplatkářských machinací jak s pacienty, tak lékaři (zvláště mu přitížily jeho styky s židovskými lékaři). Neúspěch jeho habilitace nezpůsobil podle konzulátu prý pouze odpor českých úřadů, ale také protesty německých studentů. Uvedená provinění byla tedy nejen proti jeho profesionální cti, ale někdy až kriminálního charakteru. Tirala považoval všechna obvinění za důsledek útoků židovských lékařů. Bavorské ministerstvo vyučování a kultu ale vznesená obvinění považovalo za natolik závažná, aby se jimi zabývalo.

Vzhledem k dalším problémům s Tiralou, které rychle vyvstaly i v Mnichově, především opakovaným protestům studentů proti nízké úrovni jeho přednášek (počínaje úvodní přednáškou v prosinci 1933) i publikací, ministerstvo konstatovalo, že Tirala nesplnil velká očekávání, a požádalo 2. 7. 1935 prostřednictvím říšského a pruského ministerstva pro vědu, výuku a lidovou výchovu v Berlíně, aby případ Tiralovy profesury vyřešil „vůdce a říšský kancléř“.⁷² Přestože se ho před útoky z Brna snažili někteří jeho příznivci bránit, k výhradám se připojili i představitelé a učitelé fakulty, kteří

⁶⁹ M. STELLA – K. KLEISNER: *Odvrácená strana umweltu*, c. d., s. 147.

⁷⁰ Hans-Christian HARTEN, Uwe NEIRICH, Matthias SCHWERENDT: *Rassenhygiene als Erziehungsideologie des Dritten Reiches. Bio-bibliographisches Handbuch*. Hannover 2006, s. 82, 479.

⁷¹ H. HEIBER: *Universität unterm Hakenkreuz*, c. d., s. 449–452; F. MILDENBERGER: *Rasse und Heilatumg*, s. c. d., 302–305.

⁷² BA PK LT, N. 272 nn., N. 296 nn.; P. WEIDLING: *Health, Race and German Politics*, c. d., s. 510; H. HEIBER: *Universität unterm Hakenkreuz*, c. d., s. 450–451.

zpochybňovali například jeho kvality jako examinátora.⁷³ Tírala si v roce 1935 rozhněval i svého původně alespoň vlažného příznivce Rüdina, především svou kritikou mendelovské teorie dědičnosti.⁷⁴ Na Tíralovu obranu naopak vystoupili další jeho politicky vlivní přátelé,⁷⁵ především Winifred Wagnerová (vdova po Siegfriedu Wagnerovi, synu skladatele Richarda) nebo nacistický propagandista a župní vedoucí NSDAP Julius Streicher (1885–povrazen 1946),⁷⁶ kteří argumentovali mj. tím, že vůdce má autodidakty rád.⁷⁷

Vůdce ale nakonec rozhodl ve prospěch Tíralových kritiků a (po předběžném rozhodnutí z 18. 4. 1936) ho 16. 7. 1936 odvolal z jeho profesorského postu i ze státních služeb bavorského státu.⁷⁸ Ještě v prosinci ho ale musel rektor mnichovské univerzity upomínat, aby vyklidil místnosti v ústavu, vrátil knihy a především aby přestal užívat profesorský titul.⁷⁹ (O obou rozhodnutích ještě uslyšíme v souvislosti s Tíralovými poválečnými aktivitami.) Již dříve (31. 1. 1936) byl Tírala vyloučen rovněž z nacionálněsocialistického lékařského svazu (*NS Ärztebund*), v tomto případě za poměrně malicherný spor mezi kolegy, proti čemuž se pochopitelně také odvolal.⁸⁰ Disciplinární řízení proti němu bylo vedeno dále po stranické linii a z NSDAP byl nakonec také vyloučen.⁸¹ Zprávy o Tíralových potížích v roce 1935 dosáhly pochopitelně až do Brna, kde vyvolaly různé fámy, otištěné dokonce v novinách, mj. o jeho deportaci do koncentračního tábora.⁸² Nedlouho poté, teprve v roce 1937, se vzdal československého občanství a přijal občanství německé.⁸³

Tíralovy univerzitní povinnosti si po jeho odstranění z fakulty rozdělili jeho mnohem lépe kvalifikovaní kolegové:⁸⁴ Ernst Rüdin, který vedl komisionálně

⁷³ P. WEINDLING: *Health, Race and German Politics*, c. d., s. 510.

⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁵ H. HEIBER: *Universität unterm Hakenkreuz*, c. d., s. 452–453.

⁷⁶ E. KLEE: *Das Personenlexikon zum Dritten Reich*, c. d., s. 608.

⁷⁷ P. WEINDLING: *Health, Race and German Politics*, c. d., s. 511; snahy Tíralových ochránců popisuje také F. MILDENBERGER: *Rasse und Heilatumg*, c. d., s. 305–306.

⁷⁸ UAM PA LT, opis dopisu říšského ministerstva pro vědu a školství L. Tíralovi z 16. 7. 1936, dopis děkana lékařské fakulty rektorovi mnichovské univerzity z 16. 11. 1950; P. WEINDLING: *Health, Race and German Politics*, c. d., s. 510, uvádí pouze datum 18. 4. 1936; HEIBER: *Universität unterm Hakenkreuz*, c. d., s. 454.

⁷⁹ UAM PA LT, opis dopisu rektora mnichovské univerzity L. Tíralovi z 10. 12. 1936.

⁸⁰ BA PK LT, N. 18 nn.; H. HEIBER: *Universität unterm Hakenkreuz*, c. d., s. 453.

⁸¹ H. HEIBER: *Universität unterm Hakenkreuz*, c. d., s. 453–456.

⁸² BA PK LT, N. 118; M. STELLA: *Teorie autodomestikace*, c. d., s. 129, odkazuje při zmínce o věznění v koncentračním táboře na článek Karla WEIGNERA: K problému ras. *Věda a život 1*, 1935, s. 388, a uvádí, že blíže mu o věznění není nic známo.

⁸³ Archiv města Brna, Domovské karty B1/39.

⁸⁴ P. WEINDLING: *Health, Race and German Politics*, c. d., s. 510–511.

ústav do roku 1944,⁸⁵ a psychiatr Hans Luxenburger (1894–1976).⁸⁶ Ačkoliv v roce 1935 ve sporu o Tiralu mezi ideology a experty zvítězili ti druzí (Rüdin, Luxenburger), později byly jejich pozice oslabeny a sami se ocitli v politických potížích.⁸⁷

Tirala si zařídil opět soukromou praxi a ve své obhajobě pokračoval i nadále, prakticky až do konce války.⁸⁸ V roce 1938 se například snažil získat místo v plánovaném ústavu pro rasovou hygienu v Norimberku, případně zřídit vlastní ústav pro rasovou fyziologii (měl se zabývat mj. fyziologií sexuality), rovněž v Norimberku, obojí s podporou Julia Streichera. Uvažoval také o návratu do Mnichova.⁸⁹ Tyto jeho plány přerušilo vypuknutí války a rovněž nová fáze vyšetřování jeho aktivit v Brně, zahájená po okupaci českých zemí.⁹⁰ V letech 1938–1940 pobíral na přímluvu Julia Streichera a říšského ministra školství Bernharda Rusta (1883–1945)⁹¹ pro své výzkumy finanční podporu od *Deutsche Forschungsgemeinschaft*.⁹² Proti jeho případnému návratu na mnichovskou univerzitu se bavorské, říšské i stranické úřady vyslovovaly ještě v letech 1943–1945. Před stíháním ze strany úřadů se nakonec v roce 1944 uchýlil do Kitzbühelu v Tyrolích, kde přečkal konec války a až do roku 1946 (bez úředního povolení) vykonával lékařskou praxi.⁹³ Jeho nemnohé publikace z doby po odstranění z mnichovské fakulty se zabývaly především alternativní medicínou, včetně monografie z roku 1943.⁹⁴

* * *

Tirala svůj boj nevzdal ani po roce 1945. Přes debakl, který jako nekvalifikovaný a neschopný profesor utrpěl ve 30. letech v Mnichově, a přes odnětí profesorského titulu se po válce titulem nadále honosil. Již roku 1945 se o Tiralu zajímaly americké vojenské úřady, které si na rektorátě mnichovské univerzity vyžádaly jeho osobní spis, nejspíše za denacifikačními

⁸⁵ P. WEINGART et al.: *Rasse, Blut und Gene*, c. d., s. 438 + rejstřík.

⁸⁶ E. KLEE: *Das Personenlexikon zum Dritten Reich*, c. d., s. 385.

⁸⁷ P. WEINDLING: *Health, Race and German Politics*, c. d., s. 511.

⁸⁸ Tamtéž; H. HEIBER: *Universität unterm Hakenkreuz*, c. d., s. 452–460.

⁸⁹ F. MILDENBERGER: *Rasse und Heilatumg*, c. d., s. 306–307.

⁹⁰ Tamtéž, s. 307.

⁹¹ E. KLEE: *Das Personenlexikon zum Dritten Reich*, c. d., s. 516.

⁹² Tamtéž, s. 627; H. HEIBER: *Universität unterm Hakenkreuz*, c. d., s. 458.

⁹³ F. MILDENBERGER: *Rasse und Heilatumg*, c. d., s. 307–308.

⁹⁴ Tamtéž, s. 305, 308.

účely.⁹⁵ (V roce 1947 se po jeho adrese z blíže neznámých důvodů sháněly na mnichovské univerzitě úřady střídavě ze Saarbrücken, Hamburku a Amsterdamu.⁹⁶) Denacifikován byl poměrně snadno, právě díky svému útočišti v Tyrolích, dlouho po nuceném odchodu z mnichovské fakulty. V denacifikačním dotazníku konec své kariéry v Mnichově označil jako odstranění z fakulty a vyloučení z NSDAP z politických důvodů. Přes písemnou zprávu, kterou poskytla mnichovská lékařská organizace tyrolské lékařské komoře a v níž byl Tirala charakterizován jako přesvědčený nacionální socialista, převážila osobní svědectví (například rakouského sociologa Othmara Spanna, 1878–1950⁹⁷), ze kterých vyšel jako antifašista.⁹⁸

Po úspěšné denacifikaci získal povolení k výkonu lékařské praxe a usadil se ve Štýrském Hradci, nejprve jako vedoucí lékař v sanatoriu Himmelhof a poté jako soukromý lékař. V rozporu s předchozími rozhodnutími bavorských a říšských úřadů se honosil titulem univerzitního profesora, oprávněně titulem odborného lékaře pro gynekologii a neoprávněně i titulem interního lékaře.⁹⁹

Kvůli sporům o honoráře odešel roku 1950 do Vídně. Zde se opět uvedl nepravdivými údaji ve svém životopise, zejména seznamem publikací, ve kterém zatajil tituly z oblasti rasové hygieny a za své hlavní dílo označil příspěvky – vesměs neexistující – z oblasti „*Bios, Geist und Seele*“. Vídeňská lékařská komora mu přesto povolila vykonávat všeobecnou praxi.¹⁰⁰ Také ve Vídni se nadále neoprávněně honosil profesorským titulem. Případ dokonce řešila v roce 1952 disciplinární komise vídeňské lékařské komory, která si vyžádala podklady z mnichovské univerzity, neboť Tirala se vymlouval, že mu dekret o zbavení funkce ze 16. 7. 1936 shořel při náletu a dopis rektora z 10. 12. 1936, aby přestal titulu užívat, nikdy nedostal.¹⁰¹ (Na oprávněnost užívání profesorského titulu se jeden hannoverský advokát dotazoval ještě v roce 1957, kdy již Tirala žil ve Wiesbadenu.¹⁰²)

⁹⁵ UAM PA LT, dopis rektora mnichovské univerzity disciplinární radě lékařské komory ve Vídni z 8. 10. 1952.

⁹⁶ UAM PA LT, dopisy z 30. 1. a 16. 6. 1947.

⁹⁷ E. KLEE: *Das Personenlexikon zum Dritten Reich*, c. d., s. 589.

⁹⁸ F. MILDENBERGER: *Rasse und Heilatumg*, c. d., s. 308, na základě údajů z archivu vídeňské lékařské komory.

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ Tamtéž.

¹⁰¹ UAM PA LT, dopis disciplinární rady lékařské komory ve Vídni mnichovské univerzitě z 1. 10. 1952.

¹⁰² UAM PA LT, dopis advokáta mnichovské univerzitě ze 30. 3. 1957.

Roku 1950 se Tirala z Vídně obrátil na bavorské ministerstvo kultu sám, když žádal o vydání předmětů z osobního vlastnictví, které mu byly při jeho odstranění z fakulty v roce 1936 zabaveny. Kromě knih a mikroskopu šlo například o autogramy a psací stůl, které dostal od vdovy po Richardu Wagnerovi. Děkanát fakulty oznámil, že knihy se nacházejí v lékařské knihovně, ale že není známo, proč Tiralovi byly zabaveny i osobní věci.¹⁰³ Ve stejné době bavorské úřady i mnichovská univerzita upozorňovaly opětovně vídeňské instituce, že Tirala užívá neoprávněně profesorský titul.¹⁰⁴

Spory s úřady a poukazování na spornou minulost jej přiměly opustit v roce 1952 Vídeň a odejít do západoněmeckého Wiesbadenu. Tam vedl nejprve soukromé sanatorium manželů Wilkeových a po smrti jednoho z majitelů a uzavření sanatoria v roce 1958 si otevřel vlastní soukromou interní praxi. Značné proslulosti dosáhl v té době propagací alternativní medicíny, zejména vlastní metody léčby dýcháním při onemocněních srdce a krevního oběhu. Jeho kniha *Heilatumg* (původně z roku 1943), opakovaně vydávaná pod různými názvy (naposledy posmrtně v roce 1997), dosáhla vysokých nákladů. Léčbu dýcháním propagoval i na vědeckých setkáních (například na 59. kongresu Německé společnosti pro interní lékařství v roce 1952), v rámci vědeckých společností (například vídeňské Weltunion für prophylaktische Medizin und Sozialhygiene) a po roce 1967 i ve vlastní „škole dýchání“. Přestože i nadále zápasil s úřady, které opakovaně poukazovaly na neoprávněné užívání profesorského titulu, neostýchal se obrátit se na hessenské ministerstvo vnitra se žádostí o odškodnění za příkoří utrpěná v době národního socialismu. Svérázným způsobem se na sklonku života vypořádal s některými směry v biologickém a medicínském myšlení první poloviny 20. století v knize *Massenpsychosen in der Wissenschaft* z roku 1969, ve které odmítl nejen Einsteinovu teorii relativity, Freudovu psychoanalýzu a v duchu své knihy *Rasse, Geist und Seele* z roku 1935 Darwinovo učení, ale vzhledem ke své minulosti překvapivě i nacistickou rasovou hygienu.¹⁰⁵

* * *

Brněnský rodák a lékař, pražský asistent a neúspěšný žadatel o habilitaci, mnichovský profesor a nakonec praktický lékař v Rakousku a v Německu

¹⁰³ UAM PA LT, opis dopisu L. Tiraly bavorskému ministerstvu kultu z 21. 9. 1950, dopis mnichovské univerzitní kanceláře děkanovi mnichovské lékařské fakulty z 3. 11. 1950, dopis děkana lékařské fakulty rektorovi mnichovské univerzity ze 16. 11. 1950.

¹⁰⁴ F. MILDENBERGER: *Rasse und Heilatumg*, c. d., s. 309.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 309–314.

a autor řady publikací Lothar Tírala zemřel v pozhnaném věku 20. února 1974,¹⁰⁶ oceňován nekrology¹⁰⁷ a s největší pravděpodobností již více (subjektivně vzato) nezneklidňován dotěrnými úřady, veřejným míněním, natožpak vlastním svědomím.

Tíralův případ je zajímavý především tím, že v roce 1936 bylo ještě v nacionálně socialistickém režimu možné v konfliktu mezi odbornými a politickými argumenty dát nakonec zapravdu těm prvním.¹⁰⁸ O pouhé čtyři roky později (na přelomu let 1939/1940) naopak neobstály věcné námitky děkana lékařské fakulty pražské německé univerzity H. H. Knause proti povolání neschopného lékaře K. Strauße na místo ordinaria pro chirurgii a za svůj postoj byl navíc pronásledován po stranické linii.¹⁰⁹

I když v citovaném Mildenbergerově článku máme velice kvalitní životopis Lothara Tíraly a v článkách Marco Stelly podrobný rozbor jednoho ze segmentů Tíralova díla, domnívám se, že publikace zaměřená na další české souvislosti (a vznikající původně nezávisle na posledně zmíněných pracích) si své čtenáře také najde.

Key words: Lothar Tírala • gynaecology • racial hygiene • Czechoslovakia • Third Reich • poor qualification • political intervention

Lothar Tírala: A Breathtaking Career of a Moravian Gynaecologist in the Third Reich

During the time of Nazi rule, racial hygiene and related research was one of the most politicised and misused academic subjects at German universities (including the German Charles University in Prague). Aside from Karl Thums, Prague professor and director of the ‘model’ Institute of Racial Hygiene at the German Charles University, another ‘prominent’ champion of this discipline worked in the Czech Lands. This was Lothar Tírala (1886–1974),

¹⁰⁶ E. KLEE: *Das Personenlexikon zum Dritten Reich*, c. d., s. 627.

¹⁰⁷ F. MILDENBERGER: *Rasse und Heilatmung*, c. d., s. 297, uvádí svůj článek citátem jednoho z nich: „*Er war ein Mensch mit seltenen Geistesgaben und unermüdllicher Schaffenskraft.*“

¹⁰⁸ F. MILDENBERGER: *Rasse und Heilatmung*, c. d., s. 305, komentuje tuto skutečnost takto: „*Tíralas Entlassung stellte eine wichtige Zäsur in der Lehrstuhlbesetzungspolitik des Dritten Reiches dar. Die brüskierte etablierte Medizin hatte sich mittelfristig als Sieger über den von Parteistellen gestützten Außenseiter erwiesen.*“

¹⁰⁹ Podrobněji Helmut HEIBER: *Universität unterm Hakenkreuz. T. I.* München 1991, s. 257, 472–475; A. MÍŠKOVÁ: *Německá (Karlova) univerzita od Mnichova k 9. květnu 1945*, c. d., s. 93–94. Ke Knausovi Petr SVOBODNÝ: Hermann Hubert Knaus – profesor lékařské fakulty Německé (Karlovy) univerzity v Praze v letech 1938–1945. *Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis* 48, 2008, 1, s. 111–122.

a native of Brno. After graduating from the University of Vienna, Tiralá became an assistant lecturer of the Institute of Physiology of the German University in Prague (1923–1924). His plan was to receive habilitation in Prague, but after an unsuccessful attempt Tiralá returned to Brno as a doctor specialised in gynaecology and urology. In 1933, he became full professor and director of the Institute for Racial Hygiene at the medical faculty in Munich, one of the most important institutions of its kind in Germany. He was appointed despite the opposition of experts (Alfred Ploetz, Fritz Lenz and Ernst Rüdin all thought him to be an ambitious ideologist poorly qualified in requisite fields) at the insistence of Bavarian political and Party circles (members of the Wagnerian circle in Bayreuth and Julius Streicher intervened on his behalf). An exemplary ‘German mentality’ probably played a key role in the appointment of this man, then still a Czechoslovak citizen allegedly “persecuted by the ‘democratic’ regime as well as socialist, Masonic, and Judeo-Bolshevik circles”. After his minimal scientific and pedagogical qualification as well as several cases of medical malpractice, old and new, came to light, Tiralá had to leave the University of Munich in the spring of 1936. He lost the right to use the title ‘professor’ but kept fighting this decision until the 1950s and 1960s, claiming he was a ‘victim of political persecution.’ After the war, he worked at various places in Germany and Austria. Tiralá’s career has been described in foreign academic press. The aim of the present article is to emphasise its Czech connections.

Author’s address:
Ústav dějin a Archiv UK
Ovocný trh 5
116 36 Praha 1